

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУДЗИНСЬКА ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 005.21/.44:631.11

**ПРІОРИТЕТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Кабінету Міністрів України

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор,
Єрмаков Олександр Юхимович,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
професор кафедри економіки праці та розвитку сільських територій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гудзь Олена Євгенівна,
Державний університет телекомунікацій,
завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю

кандидат економічних наук, професор
Осовська Галина Володимирівна,
Житомирський національний агроекологічний університет,
завідувач кафедри менеджменту організацій

Захист відбудеться «25» березня 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ-41, вул. Генерала Родімцева, 19, навчальний корпус 1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ-41, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «24» лютого 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах прискореного розвитку глобалізаційних трансформаційних процесів істотно зростає економічна значимість стратегічних рішень у діяльності вітчизняних аграрних формувань задля забезпечення їх конкурентоспроможності. Це зумовлено тим, що стратегічна орієнтація нині є домінуючою в системі взаємодії господарюючих суб'єктів у глобальному світовому просторі, а від рівня обґрунтованості та реалізації рішень стратегічного характеру залежить результативність виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Важливу роль при цьому відіграє обґрунтування пріоритетів на різних етапах стратегічного розвитку підприємств. Цього вимагають як особливості розвитку ринково орієнтованої аграрної економіки, так і зміни в глобальному економічному просторі. З розширенням географічних сегментів світового продовольчого ринку формуються, з одного боку, додаткові можливості економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, а з іншого – виникають загрози економічного характеру внаслідок посилення впливу зовнішнього конкурентного середовища. Ці процеси обумовлюють нагальну потребу в розробленні пропозицій щодо активізації стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та формування їх як економічно стійких та конкурентоспроможних господарських структур.

Розв'язанню цих завдань присвячені наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема: І. Ансоффа, Л. В. Балабанової, В. П. Галушка, В. А. Геєця, В. П. Горьового, О. Д. Гудзинського, О. Є. Гудзь, О. Ю. Єрмакова, Я. А. Жаліла, А. О. Заїнчковського, С. М. Кваші, Л. В. Козака, М. Ф. Кропивка, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, Г. Мінцберга, В. Є. Момота, Г. В. Осовської, В. К. Савчука, В. К. Терещенка, Г. М. Чорного, З. Є. Шершньової, Й. Шумпетера та ін. Проте, в більшості наукових праць не прослідковується пріоритетний підхід щодо стратегічного розвитку господарюючих суб'єктів у часовому та просторовому вимірі. Дискусійною є також система критеріїв оцінки стратегічних пріоритетів економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. До того ж загальна цільова спрямованість стратегічного розвитку аграрних виробників недостатньо узгоджується з поточно-оперативною доцільністю, а економічна, соціальна та екологічна складові стійкого розвитку суб'єктів господарювання не завжди виступають як органічно-системна цілісність та єдиний об'єкт дослідження.

Вищенаведеним й визначається актуальність проведення досліджень щодо формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств як визначальної передумови їх конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому ринках агропродовольчої продукції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту бізнесу Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації

0106U007383), в межах якої здобувачем розроблені пропозиції щодо обґрунтування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що сприятиме їх ефективному господарюванню та зростанню стабільності у контексті глобалізації світової економіки.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі задачі:

- розкрити теоретичну сутність пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств спрямованих на економічне зростання господарюючих суб'єктів в довгостроковій перспективі;

- визначити організаційно-економічні особливості формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств для ідентифікації ключових напрямів управління в умовах глобалізації аграрної сфери;

- удосконалити методичні підходи до формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств як визначальної передумови створення системи ефективного господарювання на принципах ринкової економіки;

- охарактеризувати сучасний стан економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з метою визначення стратегічних пріоритетів, які забезпечать конкурентоспроможність агротоваровиробників в умовах глобалізації економіки;

- обґрунтувати концептуальні засади формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств як основи економічної конкуренції в аграрній сфері та забезпечення продовольчої безпеки в умовах міжнародної економічної інтеграції;

- сформуувати систему пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств як основних напрямів управлінського впливу на процеси розширеного відтворення та соціально-економічного зростання аграрних господарюючих суб'єктів;

- розробити організаційно-економічні заходи щодо реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств з метою формування ефективного механізму забезпечення їх стійкого розвитку;

- обґрунтувати пропозиції щодо державної підтримки реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах динамічного ринкового середовища господарювання.

Об'єкт дослідження – процес стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті глобалізації економіки.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні положення формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах економічної глобалізації. Поглиблені дослідження проведені на матеріалах сільськогосподарських підприємств Тернопільської області.

Методи дослідження. Загальнотеоретичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання. У процесі виконання дисертаційної роботи використовувалися такі загальнонаукові та спеціальні методи: системний та синергетичний – для виявлення закономірностей економічного розвитку підприємств; абстракції й конкретизації, аналізу

та синтезу – для вивчення організаційних процесів; узагальнення і семантичного аналізу – для розгляду теоретичних основ стратегічного розвитку підприємств та уточнення понятійного апарату; економіко-статистичні методи – для дослідження взаємозв'язків елементів системи; методи експертних оцінок – для вивчення якісних параметрів досліджуваних об'єктів, а також розробки сценаріїв економічного розвитку сільськогосподарських підприємств; формалізації – для відображення взаємодії складових внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства та процесу формування стратегії його розвитку; аналізу ієрархій – для обґрунтування моделей дій підприємства щодо обраної стратегії та ін.

Інформаційну базу дисертаційної роботи складають законодавчі акти і нормативно-правові документи, статистичні дані Державної служби статистики України, звітна документація сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, наукові доробки вітчизняних та зарубіжних авторів з досліджуваного питання, результати власних спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Найвагоміші результати опрацювання теоретико-практичних засад формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, які визначають наукову новизну дослідження і виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше:

- запропоновано визначення поняття «пріоритет стратегічного розвитку» з позиції принципу, цілі та стратегічної спрямованості розвитку підприємства, що формує комплексне розуміння даного поняття та дозволяє обґрунтувати систему пріоритетів стратегічного розвитку підприємства, адаптивну до вимог сучасної глобальної економіки (С. 6, 12);

удосконалено:

- процес формування стратегії економічного зростання сільськогосподарського підприємства шляхом обґрунтування стратегічного цілепокладання відповідно до обраних пріоритетів як визначальної передумови створення системи ефективного господарювання на засадах ринкової економіки (С. 7);

- концептуальні засади формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств у контексті економічної глобалізації, що включають: передумови та принципи формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств; методiku оцінки впливу комплексу визначальних факторів на вибір пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що підвищує рівень вибору пріоритетів в процесі обґрунтування стратегії розвитку аграрних формувань (С. 11–12);

- комплекс основних факторів впливу зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання на формування пріоритетів стратегічного розвитку в умовах глобалізаційних трансформаційних процесів світової економіки (рівень розвитку ресурсних ринків; рівень насиченості та доступності світового продовольчого ринку; стан розвитку ринку попиту; стадія життєвого циклу і стан економічного розвитку підприємства; тип його поведінки; рівень розвитку системи менеджменту), який дозволяє усебічно дослідити особливості діяльності підприємства та обґрунтувати пріоритетні напрями його розвитку (С. 11);

набули подальшого розвитку:

- науково-методичний інструментарій оцінки стану економічного розвитку підприємства, що охоплює ресурсну та управлінську складові та дозволяє оцінювати сільськогосподарське підприємство як соціально-економічну систему (С. 9–10);

- методичні підходи до обґрунтування системи пріоритетів стратегічного розвитку залежно від стану факторів діяльності суб'єкта господарювання, що дозволяє сформувати оптимальний портфель стратегій розвитку підприємства (С.12);

- організаційно-економічні заходи реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях управління, що забезпечує системність і послідовність досягнення цілей діяльності аграрних формувань (С. 13);

- пропозиції щодо державної підтримки реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств як основи формування цілісної системи ефективного господарювання в аграрній сфері національної економіки (С. 13–14).

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні методичних підходів щодо формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Основні положення, викладені в дисертаційній роботі, прийнято до впровадження: Департаментом агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 01-112814.7 від 25.07.2014 р.); Управлінням агропромислового розвитку Бережанської райдержадміністрації Тернопільської області (довідка № 213 від 24.07.2014 р.); Управлінням агропромислового розвитку Підгаєцької райдержадміністрації Тернопільської області (довідка № 221 від 28.07.2014 р.); ПОП «Урманське» Бережанського району Тернопільської області (довідка № 534 від 22.07.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, має наукове та прикладне значення. Наукові результати, висновки та пропозиції, викладені в дисертаційній роботі, одержані здобувачем особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати та положення дисертаційної роботи апробовані на: II Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток механізмів функціонування економіки та фінансово-кредитного сектору в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Мелітополь, Таврійський державний агротехнологічний університет, 30–31 травня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкові трансформації розвитку земельних відносин: результати, наслідки, перспективи» (м. Київ, Національний університет біоресурсів і природокористування України, 10–11 жовтня 2012 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України» (м. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 25–26 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток сільських територій» (м. Бережани, ВП НУБіП України «БАТІ», 23–24 травня 2013 р.); Міжнародній науковій конференції «Біоресурси планети та біобезпека навколишнього середо-

вища: проблеми та перспективи» (м. Київ, Національний університет біоресурсів і природокористування України, 4–7 листопада 2013 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано автором самостійно та в співавторстві 16 наукових праць. Загальний обсяг опублікованого матеріалу, який належить особисто автору, становить 5,3 друк. арк., у тому числі 1 колективна монографія (здобувачеві належить 0,4 друк. арк.), 6 статей – у наукових фахових виданнях обсягом 3,6 друк. арк., 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав (1,2 друк. арк.), 7 – у матеріалах конференцій обсягом 1,3 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 212 найменувань та додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 178 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 46 таблиць, 20 рисунків, 24 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження.

У першому розділі «**Наукові засади формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств**» розкрито сутність та генезис поняття «стратегічний розвиток», визначено місце та роль пріоритетів у формуванні стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Розглянуто особливості глобалізації як новітньої детермінанти обґрунтування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано і систематизовано методичні підходи до визначення пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Сучасний етап розвитку економічних відносин характеризується активізацією зовнішньоторговельних зв'язків, зростанням інформаційних потоків, динамічним переміщенням виробничих ресурсів, посиленням конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це зумовлено впливом глобалізації як комплексного інтеграційного процесу, прояви якої знаходять відображення в усіх факторах зовнішнього середовища діяльності сільськогосподарських підприємств – інформаційному, політично-правовому, соціально-демографічному, технологічному, екологічному та економічному, формуючи складну систему можливостей та загроз для економічного розвитку. Підсилюється значення стратегічного цілепокладання в процесі забезпечення стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств як засобу адаптації сильних і слабких сторін внутрішнього середовища до умов – можливостей та загроз – зовнішнього середовища діяльності. При цьому, економічно доцільним є визначення пріоритетів у процесі прийняття стратегічних рішень за прояву динамічних глобалізаційних трансформацій, що обумовлюється: по-перше, формуванням об'єктивного та всебічного бачення розвитку ринкового середовища; по-друге, визначенням найбільш перспективних напрямів розвитку

підприємства з-поміж можливих стратегічних альтернатив, що сприятиме розкриттю конкурентних переваг на основі гармонізації корпоративних інтересів із суспільними; по-третє, забезпеченням раціонального використання обмежених факторів виробництва.

Пріоритет стратегічного розвитку розглядається нами у трьох аспектах, а саме: як принцип – виступає основоположною позицією, на якій базуються подальші стратегічні рішення, спрямовані на досягнення сталого розвитку підприємства; як ціль – що узгоджена з потребами як внутрішнього, так і зовнішнього середовища; як стратегічна спрямованість – відіграє роль механізму досягнення поставленої цілі. В дисертації зроблено акцент на системному підході в науковому дослідженні даної проблеми.

Систему пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств запропоновано визначати як систему цілей та найбільш економічно доцільних стратегій їх досягнення, визначених відповідно до зовнішніх і внутрішніх інтересів діяльності.

Особливістю формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств у контексті глобалізації є унеможливлення відокремлення пріоритетів економічних від екологічних і соціальних, що визначає потребу у зміні орієнтації на традиційні цілі розвитку та заходи їх досягнення (технологічні, організаційні, управлінські) з метою адаптації господарської діяльності до загроз та можливостей глобалізації.

До можливостей, що постають внаслідок позитивних проявів економічної глобалізації, можна віднести, зокрема, такі, як: перспектива технологічного розвитку виробництва; фінансове забезпечення розв'язання екологічних проблем господарювання; зміцнення інтелектуального потенціалу; економічне зростання підприємств на основі розширення географії ринків; розвиток малих форм господарювання на основі кооперації виробництва; вирішення питань продовольчої безпеки.

Зумовлені глобалізацією економіки загрози для суб'єктів господарювання полягають у прояві певних потенційних ризиків: монопольному захопленні ринків економічно сильними учасниками міжнародних господарських відносин та ускладненні умов входу-виходу нових учасників; розвитку імпортової експансії та зниженні внутрішнього виробничого потенціалу; розбалансуванні духовної та матеріальної сфер, а також екологічної, соціальної й економічної складових сталого розвитку у відповідь на неконтрольовану деформацію людських цінностей в напрямі популяризації споживацького характеру та ін.

У дисертаційній роботі актуалізується проблема зміни психології ведення економічної діяльності, самоусвідомлення суб'єкта господарювання як споживача обмежених виробничих ресурсів, агента формування продовольчої безпеки, елемента державної та глобальної соціально-економічної системи. Сутність цих особливостей для сільськогосподарських підприємств повинна відображатися у системі формування стратегії економічного зростання на основі пріоритетів, модель якої обґрунтовано в роботі та представлено на рис. 1.



Рис. 1. Формування стратегії економічного зростання сільськогосподарського підприємства на основі визначення пріоритетів стратегічного розвитку

Обґрунтовано з позиції глобалізаційних вимірів методичні засади формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, які слід вважати визначальною передумовою створення системи ефективного ринкового господарювання аграрних виробників у довгостроковій перспективі.

У другому розділі «**Стан, тенденції та результативність стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств**» оцінено стан і тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств за визначеними пріоритетами; розглянуто особливості формування пріоритетів стратегічного розвитку під впливом глобалізації економіки; проаналізовано результативність пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Дослідження пріоритетних напрямів діяльності сільськогосподарських підприємств здійснювалося за критеріями економічної ефективності виробництва основних видів продукції відповідно до структури виробництва Бережанського, Козівського та Підгаєцького районів, конкурентоспроможності на ринку та перспектив розвитку галузі на мікро- і макрорівні за такими показниками: рентабельність виробництва, урожайність культур і продуктивність тварин, виробнича собівартість, ціна

реалізації одиниці продукції та прибуток, приведений до одиниці площі посіву сільськогосподарських культур і поголів'я худоби.

Визначено, що провідним напрямом виробництва зернових культур є пшениця в абсолютній більшості досліджуваних підприємств, що обумовлює високий рівень конкуренції на даному ринку. Оскільки, як було встановлено, для сільськогосподарських підприємств характерним є прямолінійний зв'язок між зростанням рентабельності виробництва та урожайністю культури, негативним явищем можна вважати досить низький рівень використання біологічного потенціалу вирощуваних сортів, а саме – 42% у підприємствах Козівського району, 60% – Бережанського району та 65% – у підприємствах Підгаєцького району Тернопільської області. Факторами даного явища є господарювання без дотримання раціональних технологічних норм та впровадження науково обґрунтованих сівозмін.

Аналіз виробництва ріпаку в підприємствах Тернопільської області засвідчує високий рівень розвитку галузі, що є позитивним явищем з огляду на біологічні та економічні особливості цієї сільськогосподарської культури. Натомість виробництвом цукрових буряків, яке є традиційним для господарств зони Лісостепу, в тому числі Тернопільської області, як було встановлено в дисертації, займаються лише 18% досліджуваних господарств Бережанського, Козівського та Підгаєцького районів Тернопільської області.

У цілому обмежено асортимент продукції рослинництва з пріоритетом виробництва високоліквідних культур, незважаючи на порушення норм раціонального землекористування, недотримання принципу екологічного ведення сільськогосподарського виробництва (протягом 2000–2013 рр. спостерігається превалювання внесення мінеральних добрив при зменшенні внесення органічних добрив).

Встановлено розбалансованість між галузями рослинництва і тваринництва, що негативно впливає на забезпечення ринку продовольства м'ясними та молочними продуктами на регіональному ринку, викликає дефіцит ресурсів для органічного рослинництва. Простежується тенденція до зниження поголів'я великої рогатої худоби та збитковості м'ясного напряму виробництва в підприємствах регіону. Виробництвом свинини займаються 27% досліджуваних господарств, при цьому його рентабельність є досить низькою. За умов відкриття європейського ринку та зниження експортних бар'єрів на сучасному етапі це призведе до втрати потенційних можливостей стратегічного розвитку внутрішнього виробника.

Слід зазначити в цілому досить низький рівень участі аграрних формувань регіону в експорті продукції продовольства та сільського господарства – 4% від загального обсягу, при позитивній динаміці обсягів експорту агропромислової продукції України (зростання обсягу експорту в 1,7 раза за період 2010–2013 рр. та частки сільськогосподарської і продовольчої продукції у структурі експорту країни на 7,5%), розширенням торговельних партнерів і географії ринків збуту (зокрема, європейського ринку). Водночас простежуються негативні тенденції в організаційно-економічному забезпеченні суб'єктів господарювання в аграрній сфері, зокрема, в невідповідності стану розвитку трудових (у середньому 4 особи у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь) і матеріально-технічних ресурсів

(у 86 % досліджуваних сільськогосподарських підприємств рівень капітало-забезпеченості не перевищує 378 тис. грн, рівень фізичного зносу основних засобів – близько 50% за умов моральної невідповідності сучасним технологіям).

Вирішення визначених проблем можливе шляхом обґрунтування і реалізації пріоритетів стратегічного розвитку господарюючих суб'єктів на основі проведення комплексу змін в його підсистемах: організаційній, виробничій, маркетинговій та техніко-технологічній. Таким чином, стратегічний розвиток розглянуто в дисертації з позиції системно-комплексного підходу як розвиток, націлений на позитивний результат в органічній єдності екологічної, соціальної, економічної складових інноваційного спрямування. Основою такого підходу є системні зміни в контексті обраного цільового вектора господарської діяльності підприємств, їх загальної стратегії розвитку. Акцент зроблено на розвиток цінностей як фундаментальної основи зміцнення інтелектуального потенціалу організації, культури та поведінки, організаційної взаємодії із суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища, зорієнтованих на динамічну зміну споживчих пріоритетів і глобалізаційних змін в економіці. Розвиток організації, забезпечення її ефективної діяльності в довготривалій перспективі залежить від комплексу передумов: чіткого визначення сильних і слабких сторін, сприйняття конкурентних переваг, сформованої на їх основі системи пріоритетів розвитку та наявності дієвого механізму менеджменту щодо забезпечення реалізації визначених цілей. Необхідність цього підтверджується результатами досліджень, оскільки встановлено, що з підвищенням рівня потенціалу менеджменту від I (з низьким рівнем потенціалу менеджменту) до III (з високим рівнем потенціалу менеджменту) групи сільськогосподарських підприємств в 1,8 раза відбувається зростання виручки від реалізації продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь в 4,1 раза. Така залежність між фактором управління і результативними показниками діяльності сільськогосподарських підприємств вказує на необхідність підвищення рівня обґрунтованості вибору стратегічних пріоритетів.

На основі кореляційно-регресійного аналізу в дисертації було визначено системний вплив факторів на результативність діяльності сільськогосподарських підприємств, серед яких найбільший вплив на формування чистого доходу та валової продукції мають: урожайність зернових культур; рівень організаційної взаємодії та в цілому рівень управлінського потенціалу.

З метою забезпечення ґрунтовності висновків у дисертації запропоновано модель оцінки рівня використання економічного потенціалу підприємства, що охоплює ресурсний та управлінський потенціал. При цьому використовувався інтегральний коефіцієнт економічного потенціалу підприємства, розрахований як корінь квадратний із добутку інтегральних коефіцієнтів ресурсного та управлінського потенціалів. В свою чергу, коефіцієнт ресурсного потенціалу визначається в розрізі оцінки стану наявних земельних, трудових та матеріальних ресурсів, а управлінського потенціалу – за методикою оцінки системи менеджменту (табл. 1).

Відповідно до результатів групування досліджуваних підприємств за рівнем потенціалу встановлено підвищення результативних показників діяльності від I до

III групи в 3,4 раза за рівнем виручки від реалізації продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та в 3,6 раза за вартістю валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь при збільшенні коефіцієнта економічного потенціалу підприємства в 2,2 раза.

Таблиця 1

Комплексна оцінка економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств Тернопільської області*

Номер підприємства	Показники							
	Індекс потенціалу основних фондів	Індекс потенціалу земельних ресурсів	Індекс потенціалу трудових ресурсів	Індекс ресурсного потенціалу	Індекс потенціалу системи менеджменту	Індекс потенціалу підприємства	Виручка від реалізації продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	Вартість валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.
1	0,52	1,17	0,53	0,68	0,85	0,76	922,3	1005,9
2	0,60	1,02	0,77	0,78	0,85	0,81	974,2	936,8
3	0,35	0,63	0,24	0,37	0,50	0,43	198,9	214,5
4	0,44	1,07	0,52	0,62	0,50	0,56	449,6	390,1
5	0,31	1,09	0,61	0,59	0,60	0,59	492,8	644,4
6	0,33	1,06	0,90	0,68	0,85	0,76	792,9	778,4
7	0,53	0,63	0,60	0,59	0,60	0,59	204,3	412,8
8	0,22	0,56	0,41	0,37	0,65	0,49	657,0	585,3
9	0,51	1,22	0,56	0,70	0,60	0,65	597,9	520,3
10	0,30	0,53	0,41	0,40	0,60	0,49	165,9	151,4
11	0,81	0,93	1,05	0,92	0,90	0,91	1049,9	1083,3
12	1,55	1,84	3,35	2,12	0,80	1,30	932,8	817,5
13	0,14	0,37	0,21	0,22	0,60	0,36	194,8	137,9
14	0,76	0,66	1,04	0,81	0,70	0,75	614,3	670,6
15	0,70	0,93	0,72	0,78	0,70	0,74	663,1	430,1
16	1,06	0,90	1,62	1,15	0,70	0,90	560,6	482,2
17	0,44	0,90	0,41	0,54	0,60	0,57	555,5	435,2
18	0,70	1,06	0,68	0,79	0,70	0,75	462,3	602,6
19	0,04	0,71	0,21	0,18	0,45	0,28	12,9	88,0
20	0,19	0,52	0,26	0,30	0,60	0,42	95,0	185,3
21	0,61	1,02	1,00	0,85	0,85	0,85	769,1	621,7
22	0,44	1,03	0,75	0,70	0,70	0,70	284,4	360,3

* Розрахунки здійснено за даними сільськогосподарських підприємств Бережанського, Козівського та Підгаєцького районів Тернопільської області у 2013 р.

З огляду на комплексність сукупності факторів, обраних для оцінки, зроблено висновок про доцільність використання синергічного та системного підходів до

оцінки розвитку сільськогосподарських підприємств як основи для формування системи пріоритетів за всіма функціональними складовими.

У третьому розділі «Обґрунтування перспективних пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств» обґрунтовано концептуальні засади формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації; розроблено організаційно-економічні заходи реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств; сформовано рекомендації щодо державного регулювання реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, спрямованого на забезпечення конкурентоспроможності галузі сільського господарства в умовах економічної глобалізації.

На основі оцінки стану господарювання аграрних товаровиробників досліджуваного регіону в дисертації обґрунтовано концептуальні положення формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації економіки, зокрема, визначено його принципи (соціальної відповідальності, раціонального природокористування, підприємництва, цілеспрямованості, балансу гнучкості та стійкості, синергічності, системності та ін.) та передумови (ретроспективний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств; оцінка стану і тенденцій розвитку зовнішнього середовища сільськогосподарського підприємства; аналіз міжнародних параметрів регулювання економічних відносин; рівень розвитку комунікаційних зв'язків підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища; обґрунтованість загальної стратегії розвитку підприємства відповідно до стану факторів внутрішнього середовища).

В результаті досліджень визначено комплекс основних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності на формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційних процесів економіки, зумовлених глобалізацією. Зокрема, до факторів зовнішнього середовища віднесено: рівень розвитку та доступності ресурсних ринків; рівень насиченості та доступності світового продовольчого ринку; стан розвитку ринку попиту. До основних факторів внутрішнього середовища включено: стадію життєвого циклу організації; стан економічного розвитку підприємства; тип поведінки підприємства; рівень сформованості системи менеджменту підприємства).

В дисертаційній роботі запропоновано інтегральні показники оцінки рівня сукупного впливу факторів вибору пріоритетів стратегічного розвитку (формули (1) і (2)):

$$I_{\text{фзс}} = \frac{I_{\text{рррр}} + I_{\text{рноср}} + I_{\text{сррп}}}{3}, \quad (1)$$

$$I_{\text{фвс}} = \frac{I_{\text{сжцо}} + I_{\text{серп}} + I_{\text{тпп}} + I_{\text{спм}} + I_{\text{рссм}}}{4}, \quad (2)$$

де $I_{\text{фзс}}$ – інтегральний показник стану факторів зовнішнього середовища діяльності сільськогосподарського підприємства; $I_{\text{фвс}}$ – інтегральний показник

стану факторів внутрішнього середовища діяльності сільськогосподарського підприємства; I_{pppp} – показник рівня розвитку ресурсних ринків; $I_{pдспр}$ – показник рівня насиченості та доступності світового продовольчого ринку; $I_{сppп}$ – показник стану розвитку ринку попиту; $I_{сжцо}$ – показник стадії життєвого циклу організації; $I_{сепп}$ – показник стану економічного розвитку підприємства; $I_{тпп}$ – показник типу поведінки підприємства; $I_{рссм}$ – показник рівня сформованості системи менеджменту підприємства.

Розроблено систему пріоритетів (рис. 2), а також можливі стратегії підприємства відповідно до різних станів за кожним із факторів.



Рис. 2. Система пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств

На основі інтегральних показників оцінки рівня сукупного впливу факторів середовища діяльності сільськогосподарських підприємств на формування стратегічних пріоритетів розроблено матрицю пріоритетів (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця загальносистемних пріоритетів стратегічного розвитку підприємств у системі основних факторів економічної діяльності

		Стан факторів внутрішнього середовища за інтегральним показником		
		низький	середній	високий
Стан факторів зовнішнього середовища за інтегральним показником	низький	Пріоритети: економія витрат; переорієнтація виробництва	Пріоритети: економія витрат; помірне зростання	Пріоритети: розвиток на основі внутрішніх ресурсів
	середній	Пріоритет: стабілізація внутрішньогосподарської рівноваги за рахунок зовнішніх можливостей	Пріоритет: стратегічного прориву на основі поєднання внутрішніх і зовнішніх можливостей	Пріоритети: закріплення позицій; конкуренція за рахунок технологічної переваги
	високий	Пріоритет: орієнтація на стрімке зростання за рахунок зовнішніх факторів	Пріоритет: стратегія технологічного та маркетингового прориву	Пріоритети: орієнтація на розширення ринку; конкуренція за якістю та ціною

Важливість та ефективність своєчасного та обґрунтованого вибору і реалізації пріоритетів стратегічного розвитку доведена на основі сценарію впровадження рекомендованих технологій виробництва продукції у виробничий процес досліджуваних підприємств. Критерієм вибору прийнято рівень економічного потенціалу об'єктів дослідження.

Реалізація пріоритетів стратегічного розвитку підприємства передбачає, перш за все, формування відповідного організаційно-економічного базису. В дисертаційній роботі досліджено основні складові організаційно-економічного механізму сільськогосподарського підприємства та запропоновано комплекс змін і заходів, спрямованих на реалізацію обраних пріоритетів стратегічного розвитку відповідно до стратегічного, тактичного та оперативного рівнів (табл. 3).

В умовах обмеженості виробничих ресурсів і глобалізаційних впливів забезпечення продовольчої безпеки й ефективного функціонування галузі сільського господарства як цілісності потребує своєчасного та комплексної державної підтримки, яка має бути спрямована на формування таких умов функціонування сільськогосподарських підприємств, як первинної ланки економіки, що захищатимуть їх від негативних проявів глобалізації, не стримуючи при цьому потенційне зростання взаємодії вітчизняних аграрних товаровиробників із міжнародною економічною спільнотою.

Таблиця 3

Складові організаційно-управлінського механізму реалізації пріоритетів стратегічного розвитку підприємства

Складова організаційно-управлінського механізму реалізації пріоритетів стратегічного розвитку підприємства	Сутнісні риси	Завдання
Стратегічний організаційно-економічний механізм (суть: обґрунтування і формулювання)	Загальносистемний, довгостроковий, фундаментальний, принципний, цілепокладаючий	Стратегічний аналіз; формулювання пріоритетів; визначення стратегічної програми; підготовка внутрішньосистемного середовища; розподіл обов'язків, прав і свобод щодо реалізації пріоритетів
Тактичний організаційно-економічний механізм (суть: концентрація і забезпечення)	Середньостроковий, деталізований, конкретний, адаптивний	Впровадження; моніторинг; контроль
Оперативний організаційно-економічний механізм (суть: впровадження і контроль)	Поточний, реактивний, конкретний	Ситуаційний аналіз; здійснення технологічного процесу; діагностика систем і підсистем

На основі опрацювання матеріалів щодо існуючої практики державної підтримки сільськогосподарського виробництва внесено пропозиції щодо створення сприятливих умов реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств у гармонійній єдності із загальнодержавними пріоритетами. Основними серед них визначено такі: 1) вдосконалення механізму державної

підтримки сільськогосподарських виробників; 2) впровадження пільгової модернізації техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарського виробництва; 3) сприяння інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств; 4) налагодження взаємодії регулюючих органів сільського господарства макро- та мезорівнів 5) здійснення інформаційного забезпечення; 6) розробка механізму забезпечення економічної безпеки підприємництва; 7) вирішення земельного питання; 8) гармонізація системи стандартизації та сертифікації продукції аграрного сектору до міжнародних вимог з метою покращення її якості та підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Комплексна реалізація заходів державної підтримки сприятиме реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та підвищенню їх конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному агропродовольчих ринках.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження встановлено, що формування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств на основі визначення їх стратегічних пріоритетів відповідає вимогам сучасних світових соціально-економічних глобалізаційних процесів, оскільки сприяє розвитку аграрної галузі як системної цілісності на основі узгодження інтересів суб'єктів господарювання із загальнодержавними інтересами та з урахуванням принципів сталого розвитку. Основні наукові та прикладні результати дисертації полягають у наступному.

1. Стратегічні пріоритети в економічній літературі трактуються з позицій різних підходів, зокрема: проблеми, механізму її вирішення та напряму розвитку; специфічних особливостей, функцій та операцій об'єкта управління як ключових факторів реалізації визначених цілей розвитку; соціальних та економічних цілей розвитку підприємства як основного суб'єкта виробничого господарювання. Запропонований в ході дослідження підхід до визначення пріоритету стратегічного розвитку за трьома ознаками (як принципу, цілі та стратегічної спрямованості) дозволяє повною мірою розкрити дане поняття та інтерпретувати систему пріоритетів стратегічного розвитку підприємства як систему збалансованих зовнішніх і внутрішніх інтересів господарської діяльності та найефективніших стратегій досягнення визначених на їх основі довгострокових цілей підприємства.

2. Визначено організаційно-економічні особливості формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. На їх основі запропоновано комплекс основних факторів формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації економіки, до яких віднесено: рівень розвитку та доступності ресурсних ринків; рівень насиченості та доступності світового продовольчого ринку; стан розвитку ринку попиту; життєвий цикл організації; стан економічного розвитку підприємства; тип поведінки підприємства; рівень розвитку системи менеджменту. Сформовано систему можливих стратегічних пріоритетів розвитку сільськогосподарських підприємств, адекватних різним станам факторів діяльності.

3. Обґрунтовано методичний інструментарій та запропоновано схему процесу формування стратегії економічного зростання сільськогосподарського підприємства на основі пріоритетів. Суть даного процесу полягає у визначенні пріоритетів розвитку у відповідності до принципів сталого розвитку та принципу системності, тобто розуміння підприємства в єдності його організаційних і функціональних складових.

4. У дисертації встановлено превалювання ситуативного підходу до вибору пріоритетів розвитку сільськогосподарських підприємств, що підтверджується орієнтацією на високоліквідні напрями виробництва, а також низьким рівнем готовності системи управління дотримуватися обраного стратегічного курсу (88 % досліджуваних підприємств). За результатами використаної методики оцінки економічного потенціалу підприємства за інтегральним показником, що об'єднує ресурсну та управлінську складові в системній цілісності, враховуючи рівень матеріального й інтелектуального розвитку, а також дозволяє виявити пріоритетні напрями управлінського впливу в процесі забезпечення стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств виявлено системну розбалансованість сільськогосподарських підприємств, що характеризують показники рівня сформованості потенціалу менеджменту (коефіцієнт становить від 0,5 до 0,95 по вибірці сільськогосподарських підприємств Тернопільської області в 2013 р.) та сукупний рівень економічного потенціалу підприємств (показник становить в середньому 0,66 по вибірці сільськогосподарських підприємств Тернопільської області в 2013 р.).

5. Обґрунтовано концептуальні теоретико-методичні засади формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що охоплюють: принципи (соціальної відповідальності, раціонального природокористування та ін.) і передумови (ретроспективний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств; аналіз міжнародних нормативів і стандартів регулювання економічних відносин; рівень розвитку комунікаційних зв'язків підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища; обґрунтованість загальної стратегії розвитку підприємства відповідно до його індивідуальних організаційно-економічних особливостей та ін.) визначення пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, а також показники оцінки рівня сформованості обраних пріоритетів стратегічного розвитку.

6. Розроблено інтегральні показники оцінки факторів середовища діяльності сільськогосподарських підприємств, на основі яких побудовано матрицю пріоритетів стратегічного розвитку в системі зовнішніх і внутрішніх факторів діяльності сільськогосподарських підприємств, що дозволить досягти покращення результатів господарювання шляхом адаптування внутрішніх інтересів до вимог глобалізованої аграрної економіки.

7. У дисертації доведено, що реалізацію визначених пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств забезпечить обґрунтована система організаційно-економічних змін у просторово-часовому вимірі діяльності суб'єктів господарювання стратегічного, тактичного та поточно-оперативного характеру за всіма функціональними складовими сільськогосподарського підприємства з акцентуванням уваги на управлінській складовій; на основі розробки

портфеля стратегій стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств за рівнем їх економічного потенціалу здійснено прогноз і визначено доцільність реалізації пріоритету стратегічного розвитку технологічного спрямування як напрямку забезпечення загальносистемних стратегічних цілей.

8. Обґрунтовано доцільність комплексної державної підтримки реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств у контексті економічної глобалізації, основними складовими якої запропоновано такі, як: формування інституційних передумов ефективної економічної діяльності; визначення загальнодержавних стратегічних пріоритетів як ключових векторів розвитку для суб'єктів нижчих ієрархічних рівнів економічної системи країни; забезпечення взаємоузгодженості інтересів учасників економічних відносин на мікро-, мезо- та макрорівні; заходи інформаційної, фінансової та організаційної підтримки аграрних товаровиробників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): кол. монографія / [М. М. Аксентюк, Т. А. Артюх, Л. В. Буценко, Н. М. Гайдамак, В. П. Горьовий, О. Д. Гудзинський, Ю. С. Гудзинська, Т. О. Гуренко, А. А. Дюк, Г. Г. Кірейцев, О. В. Новак, В. М. Никончук, Т. В. Пахомова, О. С. Пилипенко, М. О. Плєскач, Н. М. Сіренко, С. М. Судомир]: за заг. ред. О. Д. Гудзинського. – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с. *(особисто автору належить 0,4 друк. арк.: обґрунтовано методичні засади формування пріоритетів стратегічного розвитку підприємств).*

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Гудзинська Ю. С. Економічні пріоритети стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств / Ю. С. Гудзинська // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНУТСГ. – 2012. – Вип. 125. – С. 112–117.

3. Гудзинська Ю. С. Економічні аспекти глобалізації як новітньої детермінанти стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств / Ю. С. Гудзинська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. – Вип. 177, Ч.2. – С. 49–54.

4. Гудзинська Л., Гудзинська Ю. Державний земельний банк: оцінка ризиків стратегічного розвитку сільськогосподарських товаровиробників / Л. Ю. Гудзинська, Ю. С. Гудзинська // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». – 2012. – Вип. 19, Ч. 1. – С. 364–373 *(Особистий внесок: обґрунтовано важливість розробки фінансової стратегії в контексті формування передумов забезпечення стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств;*

здійснено аналіз потенційних ризиків аграрних товаровиробників в умовах підвищених вимог ринкового середовища).

5. Гудзинська Ю. С. Пріоритетність в системі стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств / Ю. С. Гудзинська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2012. – Вип. 1 (65). – С. 89–93.

6. Гудзинська Ю. С. Стратегічні перспективи кластерного співробітництва для аграрних товаровиробників в умовах глобалізації / Ю. С. Гудзинська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки), 2013. – №2 (22), Т. 2. – С. 58–63.

7. Гудзинська Ю. С. Пріоритети стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств: сутність та місце в системі розвитку аграрного сектору / Ю. С. Гудзинська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2013. – Вип. 181, Ч.6. – С. 281–284.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Гудзинская Ю. С. Направления государственного регулирования и поддержки реализации приоритетов стратегического развития сельскохозяйственных предприятий / Ю.С. Гудзинская // Modern Science – Moderni veda. – Прага.– 2014. – №1 – С. 57–65.

9. Hudzynska Y. S. Peculiarities of Putting Strategic Goals and Priorities for Agricultural Enterprises in the Context of Economic Integration Processes / Y.S. Hudzynska // Modern Science – Moderni veda. – Praha, Cheshskaya Respublika. – 2014. – №2 – P. 24–29.

Матеріали конференцій:

10. Гудзинська Ю. С. Потенційні ризики формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських товаровиробників в сучасних умовах / Ю.С. Гудзинська // Збірник тез доповідей II Міжнародної наук.-практ. конф. «Розвиток механізмів функціонування економіки та фінансово-кредитного сектору в умовах євро інтеграційних процесів», 20 квіт. 2012 р. – Сімферополь, Кримський інститут економіки та господарського права, 2012. – С. 16–17.

11. Гудзинская Ю. С. Информационное обеспечение формирования приоритетов инновационного развития сельскохозяйственных предприятий / Ю. С. Гудзинская // Формирование информационного общества как фактор инновационного развития экономики РФ: материалы Международной науч.-практ. конф. – Брянск: «Курсив», 2013. – С. 58–62.

12. Гудзинська Л. Ю., Гудзинська Ю. С. Державний земельний банк: кредитна функція та ризики її реалізації / Л. Ю. Гудзинська, Ю. С. Гудзинська // Матеріали IX Міжнародної наук.-практ. конф. «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України», КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ, 25–26 жовт. 2012 р. – URL http://econom.univ.kiev.ua/wtpdfs_u_2012. (*Особистий внесок: здійснено аналіз потенційних ризиків для аграрних товаровиробників при взаємодії із установою Державного земельного банку*).

13. Гудзинська Ю. С. Законодавче забезпечення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у формуванні пріоритетів їх стратегічного розвитку / Ю. С. Гудзинська: матеріали III Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи». У двох томах. Т. 2. – Харків: ХНТУСГ, 2012. – С. 35–38.

14. Гудзинська Ю. С. Формування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств на основі пріоритетів: сутність та переваги / Ю. С. Гудзинська // Тези доповідей II Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених «Актуальні проблеми наук про життя та природокористування», НУБіП України, м. Київ, 16–18 жовт. 2013 р.– К.: НУБіП, 2013. – С. 80.

15. Гудзинська Ю. С. Соціально-економічні та стратегічні переваги кластерного співробітництва в галузі агропромислового виробництва / Ю. С. Гудзинська // Соціально-економічний розвиток сільських територій, 23–24 трав. 2013 р., Бережани: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Бережани: ВП НУБіП України «БАТІ», 2013. – С. 95–96.

16. Гудзинська Ю. С. Пріоритетний підхід як основа формування стратегії розвитку суб'єктів господарювання в сучасних умовах / Ю. С. Гудзинська // Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства: Всеукраїнська наук.-практ. інтернет-конференція аспірантів та молодих вчених, Дніпропетровськ, 30 лист. 2012 р.: тези доп. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. фін. акад., 2012. – С. 149–150.

АНОТАЦІЯ

Гудзинська Ю. С. Пріоритети стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2015.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретико-методичні засади та розроблено рекомендації щодо формування системи пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Уточнено сутність ключових категорій за темою дослідження, а саме: «пріоритет стратегічного розвитку» та «система пріоритетів стратегічного розвитку».

Оцінено стан і тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств у контексті реалізації пріоритетів стратегічного розвитку. Розроблено організаційно-економічні заходи забезпечення реалізації пріоритетів стратегічного розвитку.

Обґрунтовано концептуальні засади формування пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що включають: передумови, принципи та фактори. Сформовано методичні підходи щодо формування та результативну систему управління пріоритетами стратегічного розвитку.

Обґрунтовано доцільність впровадження рекомендованих пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Запропоновано заходи державної підтримки реалізації пріоритетів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті глобалізації аграрної економіки.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, стратегічний розвиток, пріоритети стратегічного розвитку, фактори стратегічного розвитку, системний підхід, глобалізація економіки, сталий розвиток.

АННОТАЦІЯ

Гудзинская Ю.С. Приоритеты стратегического развития сельскохозяйственных предприятий в условиях глобализации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2015.

В диссертационной работе раскрыты сущность и генезис понятия «стратегическое развитие», определены место и роль ценностей в формировании стратегического развития сельскохозяйственных предприятий. Исследованы особенности глобализации как детерминанты стратегического развития сельскохозяйственных предприятий. Обоснованы и систематизированы методы исследования.

На основе изучения научных позиций оценены полнота раскрытия и содержательность понятия «приоритет стратегического развития».

Предложено определение приоритета стратегического развития в трех аспектах, а именно: как принципа – выступает основополагающей позицией, на которой базируются дальнейшие стратегические решения, направленные на достижение устойчивого экономического развития предприятия; как цели, согласованной с потребностями как внутренней, так и внешней среды; как стратегической направленности – играет роль механизма достижения поставленной цели.

Оценено состояние и определены тенденции развития сельскохозяйственных предприятий по избранным приоритетам; проанализированы особенности формирования приоритетов стратегического развития под влиянием факторов внешней и внутренней среды производственно-хозяйственной деятельности.

Определена тенденция ориентации аграрных формирований на наиболее ликвидные виды сельскохозяйственной продукции, превалирование ситуационного подхода к планированию производства и низкий уровень внедрения избранного стратегического курса развития предприятия.

Исследование ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий и эффективности его использования проведено на основе изучения его основных элементов – земельных, трудовых, материальных ресурсов. Определены основные организационно-экономические проблемы, а именно несоответствие материально-технического обеспечения технологическим требованиям современного хозяйствования при низком уровне трудоустройства производства.

В ходе исследования структуры производства сельскохозяйственной продукции Тернопольской области установлены разбалансированность между отраслями растениеводства и животноводства, а также низкий уровень эффективности отрасли животноводства.

Доказано, что развитие хозяйствующей организации, обеспечение ее эффективной деятельности в долгосрочной перспективе зависит от: четкого определения сильных и слабых сторон, восприятия конкурентных преимуществ, сформированной на их основе системы приоритетов экономического развития и наличия действенного механизма менеджмента по обеспечению реализации определенных целей.

С целью обеспечения основательности и доказательности выводов относительно оценки факторов влияния в процессе формирования приоритетов стратегического развития сельскохозяйственных предприятий в диссертации предложена и апробирована модель оценки уровня использования экономического потенциала предприятия, охватывающая управленческий и ресурсный потенциал.

По результатам группировки исследуемых предприятий по уровню экономического потенциала установлен рост результативных показателей деятельности от I к III группе в 3,4 раза по уровню денежных поступлений в расчете на 100 га сельскохозяйственных угодий и в 3,6 раза по стоимости валовой продукции в расчете на 100 га сельскохозяйственных угодий при увеличении коэффициента потенциала предприятия в 2,2 раза. Учитывая комплексность совокупности факторов, избранных для оценки, экономически целесообразно сделать вывод о применимости теории синергизма и системного подхода к оценке развития предприятия как целостности.

Обоснованы концептуальные положения формирования приоритетов стратегического развития сельскохозяйственных предприятий, определены принципы, предпосылки и факторы формирования приоритетов, обоснована система приоритетов стратегического развития.

Разработана система приоритетов и возможных стратегий предприятия в соответствии с различными состояниями по каждому из факторов. Предложены интегральные показатели оценки уровня совокупного влияния факторов внешней и внутренней среды на выбор приоритетов стратегического развития, на основе которых разработана матрица приоритетов.

Важность и эффективность своевременного и обоснованного выбора и реализации приоритетов стратегического развития доказана на основе оценки эффективности внедрения рекомендованных технологий производства продукции в исследуемых предприятиях.

Исследованы сущность и основные составляющие организационно-экономического механизма сельскохозяйственного предприятия, предложен комплекс мер, направленных на реализацию выбранных приоритетов стратегического развития на стратегическом, тактическом и оперативном уровнях.

На основе изучения материалов относительно практики государственной поддержки сельскохозяйственного производства обоснованы предложения по совершенствованию, предусматривающие создание благоприятных условий для

реализации приоритетов стратегического развития сельскохозяйственных предприятий в гармоничном единстве с общегосударственными приоритетами.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, стратегическое развитие, приоритеты стратегического развития, факторы стратегического развития, системный подход, глобализация экономики, устойчивое развитие.

ANNOTATION

Hudzynska Y. S. The priorities of the strategic development of agricultural enterprises in the context of globalization. – On the manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management (economic activity). – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

The dissertation contains theoretical and methodological principles and recommendations for the formation of a priorities system of strategic development for agricultural enterprises. The essence of the key categories such as “priorities for strategic development” and “system of strategic development priorities” is refined in research.

The state and trends of agricultural enterprises in the context of priorities of strategic development are evaluated. The measures to ensure the implementation of strategic development priorities are elaborated.

Substantiated the conceptual basis of forming strategic priorities of agricultural enterprises, which includes preconditions, principles and factors. Methodological approaches for effective management system of strategic development priorities are formed. Efficiency of implementation of recommended priorities for agricultural enterprises is proved.

Organizational and economic measures for implementation the strategic development priorities of agricultural enterprises are grounded.

Substantiated proposals for state support for implementation the strategic development priorities of agricultural enterprises.

Keywords: agricultural enterprise, strategic development, priorities for strategic development, factors of the strategic development, systematic approach, economic globalization, sustainable development.